

BARNABÁS KELEMEN, JÁNOS BALÁZS

HUNNIA RECORDS

BRAHMS: THE COMPLETE SONATAS FOR VIOLIN AND PIANO - 'ALLA ZINGARESE'

Johannes Brahms

The complete sonatas for violin and piano
'alla zingarese'

Barnabás Kelemen

Violin: Joseph Guarnerius 'del Gesu', Cremona 1742
Ex Dénes Kovács
(Hungarian state collection)

János Balázs

Piano: Steinway & Sons Model D Concert Grand Piano

Barnabás Kelemen: Have a nice evening, with love! Since we've invited you all to an imaginary living room for a house concert at home, we'd like to set the tone a little. In a few minutes, to welcome you verbally: we are at an imaginary salon concert at the end of the 19th century. This is what we were talking about: there were 150 piano factories in Budapest and 6-700 in Vienna in the second half of the 19th century. And everywhere there were concerts like this in the homes of the bourgeoisie. So we invite you to such a concert, which we happen to be recording. It's going to be an old-fashioned record. Not a vinyl pressed record, but a transparent record for the 21st century, which can be put on old players. Do you have a record player, János?

János Balázs: Good evening ladies and gentlemen. Yes, of course! And I prefer to listen to music on that rather than CD, but I'd really like to take a poll: Who else has a CD player? Raise your hand! Uhh... This is a good audience. Because I have one, but I don't use it much, because we mostly use everything online now. But vinyl records have a charm. And this charm, this intimacy is in a lot of music. And that's why we're very happy to be here and to have you with us. Because these works mean a lot to us. Because I think that the pinnacle of the performing arts is when we can whisper something in a sensitive way, tuned to the music, tuned to the other, just for him, just now, just in that moment. It is very, very important that these thoughts do not remain in the score. And it should not just be perfect and sterile perfect, but it should have something in it that could really be realised in the salons. Because in the salons there was no concert-like performance on the level that we imagine.

There was a sociability that I think is very much missing in today's society. To get together, think, listen to the music and then have a little chat. And Brahms and those to whom we dedicated the evening were great fans of salon musicians and he played a lot in salons. There was nothing else. That's exactly what Barnabas and I were talking about: I don't think Brahms could have imagined that his music would ever be performed in a hall of this size.

Barnabás Kelemen: Well, or at least a violin and piano sonata. Now my spies report that we have a very echoing sound. Who does not understand what we are saying? Wow, that's not good. But then how did they understand the question? (laughs) Well, please, let it remain a question forever. I'll leave it to the technicians to work on that. We're going out for a little, then we will play the G major sonata. We'll go in order. We're going to play the first sonata first, which is opus number 78. I understand that up to this sonata the master has thrown three violin and piano sonatas into the fireplace. I was curious to know what sonata it was that he thought was worth throwing away. He may have stolen from himself, the best moments and they will be here. Incidentally, Brahms was famous for this too, for his very careful, fastidious selection of his best notes.

Barnabás Kelemen: Thank you for staying in our living room! We would love to have a living room like this! I thought I'd talk a bit about Brahms and gypsy music. Already in the G major sonata, you can feel in many places the way he related to gypsy music. Especially to gypsy music in Hungary. He was famous for coming to Budapest incognito (well, he wasn't famous for this at that time, only afterwards) and he had a rented flat (flat!!) in Budapest. (Well, it's really like talking in a concert hall or a swimming pool, but it's very inspiring. It's much better to play the violin in a room where it's hard to talk than to play the violin in a room where it's easy to talk but the acoustics are dry.) Brahms liked to go to restaurants and hotels in Budapest and listen to gypsy music, which we both have more or less something to do with. My mother's father was the gypsy primate Pertis Pali, of whom there are many recordings, tiny vinyl records and three very serious films, the excerpts of which his great-grandson, my son, found online. I only knew of one with Klari Tolnai, Pali Jávör and Antal Páger and so on, he played with some big names.

János Balázs: Yes, this gypsy music was a very important factor, I think, in the 19th century and the 20th century. Because that freedom, that imaginative thinking, that was perhaps most represented by Gypsy musicians and Hungarian Gypsy musicians. This is what was injected into the art of Brahms or Ravel, but I could go on and on about the artists who were inspired by this freedom. And the kind of phrasing that is almost impossible to write down in music, but the musician and the audience feel comfortable when it is played that way. And Brahms, despite being one of the most serious composers in the world in the sense that he has very, very great depths, and he composed real Germanic music, there is still an extraordinary amount of freedom and this Hungarian gypsy music influence in his works. Barnabas and I thought that in the sonatas we might show this a little better than others dare or are able to.

Barnabás Kelemen: He was inspired by the cimbalom. Not only in works that have piano in them, but also, for example, in his famous Clarinet Quartet, there are a lot of cimbalom imitations that were written just for string quartet and clarinet. Well, it's no coincidence that the clarinet is also quite an important instrument for the gypsy orchestra there. What I wanted to say, which I didn't say before, is that we would have a break between each sonata, as we did before. In fact, after this sonata in A major, we could have an even shorter break for all of us to move on to the next pieces. So we wish you and your mobile phones a very pleasant break.

Barnabás Kelemen: Allow me to thank everyone who made this concert possible, and especially those who will work most on this material afterwards, the people in the studio and then the label. This is being released by Hunnia Records. It's actually a record company owned by a dear friend of ours, who has brought in some of the most premium technology in the world, and that's how it's going to be released, under the auspices of Hunnia Records. It's going to be autumn by the time this vinyl, this transparent vinyl, is done. So we thank them very much, the music director, the sound engineer, for being here with us. And I was also wondering if I could mention that our great German composer, János Brahms, played a lot with figures like Ede Reményi or József Joachim, I'm thinking of the great violinists. And then the third sonata, which we are about to play, not only has a connection with another Hungarian violinist, namely the young Jenő Hubay, but also with the Fricska, which Brahms was so fond of showing to Vienna, that he was so fond of bringing his works to Budapest to be performed as premieres. And the second piano concerto, the C minor Trio, the horn trio, was also performed in Hungary for the first time in the world with Jenő Hubay in the Vigadó, as was the D minor Sonata, which we are now going to perform.

János Balázs: What times they must have been! Amazing! Brahms is playing with Hubay and premiering... Pity it wasn't recorded. But I'd also like to say that many people think of Brahms as too thick and big and megalomaniac. And many people might prefer more filigree music. I think that's exactly one of the main difficulties of Brahms' music, at least in the interpretation part of it, that you really have to know how many faces Brahms had and how many colours you can play in each of his works within a single movement. And it's very difficult to do that actually in the most natural way possible. And here I echo what Barnabas said, that these people, these artists: Hubay, Brahms, Joachim, Reményi could play with their own naturalness. They didn't lose that kind of umbilical cord attachment to the music, to the agogic, to the phrasing that was alive in them. And that's how the fabric, the musical fabric, came alive and that's how they passed the baton on to the young. And how unfortunate it is that today the main thrust is not so much that, but a much more simplified, fast and preferably competitive performance, free of missteps and mistakes. I think the aim of both Barnabas and myself, and the aim of both our festivals, the Cziffra Festival and the Festival Academy is to bring back these golden ages, because there were many golden ages of music and of the performing arts, and to dare to take them on. Of course, with the highest professionalism and foresight, we want to give you the freedom, the devotion, the unconditional love that we feel for music.

Barnabás Kelemen: Absolutely, we welcome the public at the Cziffra Festival and the Festival Academy events. Today in chamber music, in piano works and in symphonies sometimes the performers play movements from the first bar to the last bar in one tempo. But Brahms said that the metronome marks might make sense. He said, the metronome marks might be valid for the first bar, but after that the piece lives in us, and we have to develop all the time and tempo within us. Imagine the era of Brahms, as people were looking at the programme: next week there's Brahms and Hubay. Let's go and listen to them. Imagine that time! Unfortunately, there was no Academy of Music in Budapest then, there was only the Vigadó, which was built as a ballroom, and its acoustics were not really ideal at the time. But this hall where we are now was built as a concert hall. And what a concert hall! Thank you all very much for coming! In view of the great success, we will give an encore to complete the material. Brahms wrote another short movement called Scherzo. Even if he did not write it for Jenő Hubay, but Brahms knew he would perform it with Hubay. So now let Budapest, the end of the 19th century, Jenő Hubay and Johannes Brahms appear before you! Enjoy!

Kelemen Barnabás: Szép jó estét kívánunk, szeretettel! Mivel mindannyiukat egy képzeletbeli nappaliba hívtunk meg, egy otthoni házi koncertre, ezért kicsit szeretnénk így megütni ezt a hangot. Pár percben, hogy szóban is üdvözlöljük Önöket: egy szalonkoncerten vagyunk képzeletben a 19. század végén. Pont erről beszéltünk: Budapesten 150 és Bécsben 6-700 zongora gyár volt a 19. század második felében. És mindenhol ilyen koncertek voltak nagypolgári lakásokban. Úgyhogy ilyenre invitáljuk önöket, amit éppenséggel rögzítünk is. Egy régimódi nagylemez lesz belőle. Egy nem bakelitből préselt, hanem a 21. századnak megfelelően egy átlátszó nagylemez, amit fel lehet tenni régi lejátszókra. Neked van lemezjátszód, Jancsi?

Balázs János: Jó estét kívánok tisztelt hölgyeim és uraim! Van, természetesen! És jobban szeretek hallgatni azon zenét, mint (hát most majdnem azt mondtam, hogy CD-n) de most nagyon szívesen közvéleménykutatást végeznék: Kinek van CD lejátszója még? Tegye fel a kezét! Uhh... Ez egy jó közönség. Merthogy nekem például van, de nem nagyon használok, mert ugye már leginkább mindent elektronikusan használunk. Viszont a bakelitlemeznek van egy bája. És ez a báj, ez az intimitás benne van nagyon sok muzsikában. Többek között Brahms muzsikájában is, és ezért is nagyon örülünk, hogy itt lehetünk, és hogy itt vannak velünk. Nekünk nagyon sokat jelentenek ezek a művek. Már csak azért is, mert szerintem az előadóművészetnek a csúcsa az, amikor sensibilen és a másira hangolódva, a zenére hangolódva tudunk valamit elsuttogni, csak neki, csak most és csak abban a pillanatban.

És az nagyon-nagyon fontos, hogy ezek a gondolatok, ezek ne maradjanak benne a kottában. És ne csak perfekt legyen és sterilen perfekt, hanem legyen benne valami olyan dolog, ami tényleg a szalonokban tudott megvalósulni, merthogy a szalonokban nem volt olyan szinten koncert-szerű előadás, mint amit mi elképzelünk.

Ott egy társasági lét volt, amely mostanában nagyon hiányzik szerintem a mai társadalomban. Összejönni, gondolkodni, meghallgatni a zenét, utána egy kicsit beszélgetni. És hát Brahms és akiknek az estét szenteltük, nagy híve volt a szalonesteknek és nagyon sokat játszott ő is szalonokban. Nem is volt más. Pont erről is beszéltünk Barnabással: el sem tudta képzelni szerintem Brahms, hogy akár egy ekkora teremben is egyszer majd felcsendül a muzsikája.

Kelemen Barnabás: Sorrendben fogunk menni. Elsőként az első szonátát fogjuk eljátszani, ami a 78-as opus szám. Ha jól tudom, eddig a szonátaig három hegedű-zongora szonátát dobott a kandallóba a mester. Kíváncsi lettem volna arra, hogy milyen szonáta is volt az, amit ő úgy gondolta, hogy kidobni való. Lehet, hogy lopott saját magától, a legjobb pillanatokat és azok itt lesznek. Egyébként erről is híres volt Brahms, hogy nagyon előszeretettel, kényesen válogatta ki a legjobb hangjait.

Kelemen Barnabás: Köszönjük, hogy itt maradtak a nappalinkban! Elfogadnánk egy ilyen nappalit! Gondoltam kicsit beszélek Brahmsról és a cigányzenéről. Már a g-dúr szonátában is érződik nagyon sok helyen az, ahogy ő viszonyult a cigányzenéhez. Elsősorban a magyarországi cigányzenéhez. Híres volt arról, hogy inkognitóban is eljárt (hát illetve arról nem volt még akkor híres, csak utólag) eljárt Budapestre és volt egy bérelt lakása, (lakása!!) Budapesten, hát tényleg olyan mintha egy koncertteremben beszélnének, vagy egy uszodában, de ez nagyon inspiráló. Sokkal jobb egy ilyen teremben hegedülni, ahol nehéz beszélni, mint egy olyan teremben hegedülni, ahol könnyen beszélünk, viszont száraz az akusztika. Brahms előszeretettel járta az éttermeket és a szállodákat Budapesten, és hallgatta azt a cigányzenét, amihez hát mindkettőnknek többé-kevésbé közünk is van. Édesanyámnak az édesapja volt Pertis Pali cigányprímás, akiről sok felvétel maradt, pici bakelitlemez és három nagyon komoly filmben is játszik, aminek a részleteit az ő dédunokája, vagyis az én fiam találta meg online ezeket a filmeket. Én csak egyről tudtam Tolnai Klárával, Jávor Palival és Páger Antallal és stb nagy nevekkel játszott együtt.

Balázs János: Igen, ez a cigányzene ez egy nagyon fontos tényezője volt szerintem a 19. századnak és a 20. századnak. Hiszen azt a szabadságot, azt az invenciózus gondolkodást, azt leginkább talán a cigányzenészek és a magyar cigányzenészek képviselték. Ez az, ami ugye injektálódott Brahms vagy Ravel művészetébe, de hát sorolhatnám kiket ihletett meg ez a szabadság. És az a fajta frazeálás, amelyet szinte lehetetlen leírni kottába, de azért érzi a zenész, és a közönség is akkor érzi jól magát, hogyha ez úgy van játszva. És Brahms annak ellenére, hogy az egyik legeslegkomolyabb szerzője a világnak olyan szempontból, hogy nagyon-nagy mélységek vannak benne, és igazi germán muzsikát komponált, mégis rendkívül sok szabadság, és ez a magyaros cigányzenei beütés van a műveiben. Mi a Barnabással arra gondoltunk, hogy a szonátákban ezt egy kicsit talán jobban meg is mutatjuk, mint merik mások, vagy mint tudják mások.

Kelemen Barnabás: Előszeretettel inspirálta a cimbalmot. Nem csak olyan műveiben, amelyekben zongora van, hanem például a híres klarinétötösében is nagyon sok cimbalom imitáció van, amely csak vonósnégyesre és klarinéra íródott. Hát nem véletlenül, ott is azért a klarinét elég fontos hangszere a cigányzenekarnak a klarinét is. Azt szerettem volna mondani, amit az előbb nem mondtam el, hogy mindegyik szonáta között tartanánk egy ilyen szünetet, mint az előbb. Sőt, a mostani A-dúr szonáta után még rövidebb lehet a szünet mindannyiunknak, hogy átálljunk a következő darabokra. Úgyhogy nagyon kellemes kikapcsolódást kívánunk Önöknek és mobiltelefonjaiknak.

Kelemen Barnabás: Engedjék meg, hogy megköszönjem mindenkinek, aki lehetővé tette ezt a koncertet, és azoknak leginkább, akik viszont utána fognak a legtöbbet dolgozni ezen az anyagon, akik a stúdióban dolgozók, illetve aztán a kiadó. Ezt a Hunnia Records adja ki. Egy kedves ismerősünknek tulajdonképpen a cége ez a lemezkiadó vállalat, akik nagyon-nagyon világ legprémiumabb technikáját hozták ide, és ilyen módon lesz kiadva a lemez a Hunnia Records gondozásában. Ez ősz lesz, mire ez a bakelit, ez az átlátszó bakelit ez elkészül. Úgyhogy nagyon köszönjük nekik is, a zenei rendezőnek, a hangmérnöknek, hogy itt vannak velünk. És azon gondolkodtam még, hogy megemlíteném, hogy a nagy német zeneszerzőnk Brahms János hát olyan figurákkal játszott sokat, mint Reményi Ede vagy Joachim József a nagy hegedűsökre gondolok. És aztán a harmadik szonáta, amit most fogunk eljátszani, annak nemhogy szintén egész véletlenül egy másik magyar hegedűs kapcsolata van, aki nevezetesen a fiatal Hubay Jenő, hanem az a Friczka is a darabbal, amit Brahms előszeretettel mutatott így Bécsnek, hogy előszeretettel hozta el műveit Budapestre, hogy ősbemutatóként eljátszák. És a második zongoraverseny, a c-moll trió, a kürt-trió is Magyarországon szólalt meg először a világon, és ugyan így a d-moll szonáta is, amit most fogunk előadni Hubay Jenővel a Vigadóban adta elő a szerző.

Balázs János: Micsoda idők lehettek ezek, ugye? Elképesztő Brahms Hubay-val együtt játszott és ősbemutató. Kár, hogy felvétel nem készült róla. Ugyanakkor még azt is szeretném elmondani, hogy Brahmsról sokan azt gondolják, és ezt egy kicsit megerősítettem az előző beszélgetésnél, hogy túlságosan vastag és nagy és olyan megalomán. És sokan esetleg a filigránabb zenét jobban szeretik. Szerintem pontosan ez az egyik rákfenéje Brahms muzsikájának, legalábbis az interpretálás részében, hogy nagyon tudni kell, hogy mennyi arca volt Brahmsnak és mennyi szint lehet minden egyes művében egy-egy tételen belül is eljátszani. És ezt nagyon nehéz tulajdonképpen a lehető legtermészetesebb módon csinálni. És itt csatlakozok abba, amit Barnabás mondott, hogy ezek az emberek, ezek a művészek: Hubay, Brahms, Joachim, Reményi a maguk természetességével tudtak játszani. Nem veszítették el azt a fajta köldökszinór-kötődést a zenével, az agogikával, a frazeálással, ami bennük élt.

És így vált élővé a szövet, a zenei szövet és így adták tovább a stafétát a fiataloknak. És mennyire sajnálatos az, hogy manapság legalábbis a fő irányvonal, az nem inkább ezt mutatja, hanem egy sokkal leegyszerűsített, a félreütésektől, a hibáktól mentes gyors és lehetőleg versenyképes előadást. Azt hiszem, mind a kettőnknek célja: Barnabásnak is és nekem is, és mind a kettőnk fesztiváljának is célja, hogy ezeket az aranykorokat, merthogy több aranykora is volt a muzsikának, és az előadóművészetnek, visszahozzuk és bátran merjük vállalni. Természetesen a legmagasabb szakmai hozzáértéssel és a megelőlegező munkával azt a szabadságot, azt az odaadást, azt a feltétel nélküli szeretetet, amit érzünk a zenei iránt, és amit szeretnénk önöknek is adni ezáltal.

Kelemen Barnabás: Igen, abszolút így van, szeretettel látjuk a Cziffra fesztiválon és a Fesztivál Akadémia rendezvényein a nagyérdemű publikumot. Ma mind a kamarazenékben, mind a zongoraművekben, mind a szimfóniákban van, hogy az előadók az első ütemtől az utolsó ütemig egy tempóban játszanak tételeket. Brahms viszont azt mondta a metronóm számra, hogy lehet, hogy van értelme, és azt mondta, hogy jó, jó, az első ütemre érvényes lehet a metronóm szám, de utána a darab bennünk él, és bennünk kell, hogy kialakuljon minden idő. Képzeljék el, amikor Brahms idejében nézték a programot, hogy jövő héten jön a Brahms meg a Hubay, hát menjünk hallgassuk meg. Most képzeljük el ezt az időt. Akkor még sajnos nem volt Zeneakadémia, csak Vígadó volt, ami bálteremnek épült, ahol nem volt igazán ideális akkor a hangzás. Ez a terem viszont koncertteremnek épült. De milyen koncertteremnek! Nagyon köszönjük, hogy itt vannak! A nagy sikerre való tekintettel egy ráadást fogunk adni, hogy teljes legyen az anyag. Brahms írt még egy rövid tételt: Scherzo a neve. Ha nem is Hubay Jenőnek írta, de tudta, hogy vele fogja előadni. Most tehát jelenjen meg önök előtt Budapest, a 19. század vége, Hubay Jenő és Brahms János!

Track list

Album I

01	Violin Sonata No. 1 in G major, Op. 78, I. Vivace ma non troppo	11:15
02	Violin Sonata No. 1 in G major, Op. 78, II. Adagio	07:53
03	Violin Sonata No. 1 in G major, Op. 78, III. Allegro molto moderato	08:52
04	Violin Sonata No. 2 in A major, Op. 100, I. Allegro amabile	08:50
05	Violin Sonata No. 2 in A major, Op. 100, II. Andante tranquillo	06:25
06	Violin Sonata No. 2 in A major, Op. 100, III. Allegretto grazioso	06:20

Album II

07	Violin Sonata No. 3 in D minor, Op. 108, I. Allegro	08:41
08	Violin Sonata No. 3 in D minor, Op. 108, II. Adagio	04:39
09	Violin Sonata No. 3 in D minor, Op. 108, III. Un poco presto e con sentimento	02:54
10	Violin Sonata No. 3 in D minor, Op. 108, IV. Presto agitato	05:59
11	Scherzo in C Minor for Violin and Piano (from the FAE-Sonata)	05:55
12	Hungarian Dance No. 1 (arr. János Balázs)	03:36
13	Hungarian Dance No. 5 (arr. János Balázs)	02:58

Total time:	84:17
-------------	-------

Recording setup

Violin: 2 x **B&K 4006**

Piano: 2 x **B&K 4006**

Ambience: 2 x **B&K 4006**

Audience: 2 x **AKG C460**

Recorded audio format: **Native DSD256** (Pyramix, Merging Hapi)

Recorded live at **Kodály Centre, Pécs, Hungary, 28 April, 2023**

Recording date: **April 24, 2023**

Recording producer and editor: **Zsuzsa Dvorák**

Recording engineer: **István Járítz**

Mastering engineer: **Tom Caulfield**

Photo: **Béla Gábor**

Producer: **Róbert Zoltán Hunka**

©2023 Hunnia Records & Film Production

www.hunniarecords.com

HRES2311